

ΘΡΑΚΙΚΗ
ΕΠΕΤΗΡΙΣ

ΕΤΗΣΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΘΡΑΚΙΚΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΟΣ

ΕΤΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

1897

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

1897

ΤΑ ΖΓΟΡΑΦΑ

ΩΣ ΚΕΝΤΡΟΝ ΤΩΝ ΣΕΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΨΑΝΟΝ
ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ ΠΡΟ
ΑΜΝΗΜΟΝΕΥΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΚΑΤΑΠΟΝΤΙΣΘΕΙΣΑΙ

ΥΠΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΦΑΡΔΥ

του Σιμοθρακος

ΤΑ Ζγόραφα είναι τρικαρηνος υφαλος πετρα, εν νη-
νεμια μονον, και μαλιστα οποτε συνεπεια βορειο-
ανατολικου ανεμου αποσυρονται τα θαλασσια υδα-
τα, ορατη τοις παραπλευσι ταυτην, λιαν δ' επικινδυνος τοις
ναυτιλλομενοις, κειμενη εν τω Θρακιω πελαγει μεταξυ Θρα-
κιης Χερσονησου και Σαμοθρακης, εις εξ περιπου μιλιων απο-
στασιν απο του Αγκιστρου, ακρας ονομαστης επι της βορειοα-
νατολικης παραλιας της νησου Σαμοθρακης. Η υφαλος αυτη,
εν καιρω γαληνης, διακρινεται επισης εκ τινος υγρας ελαιωδους
ουσιας, επιπλευσης επι των περι αυτην υδατων της θαλασ-
σης και αποπνευσης οξειαν και πνιγηραν τινα οσμην πετρε-
λαιου. Κειται δε γεωγραφικως επι του σημειου εκεινου, εν
τω οποιω συναντωνται η $40^{\circ}, 28'$ μοιρα του βορειου πλα-
τους μετα της $25^{\circ}, 51'$ του μεσημβρινου, κατα τον Πι-

νακα ον εδημοσιευσεν ο κ. A. Conze, εν τω Reise auf den Inseln des Thrakischen Meeres. (1)

Η υφαλος αυτη εφειλκυσε κατα πρωτον την προσοχην μου τω 1874, οποτε, επιβαινων ιστιοφορου πλοιου και ευρεθεις εν καιρω γαληνης πλησιον αυτης, ηδυνηθην ιδιοις ομμασι να ιδω την επι της θαλασσης πλεουσαν ελαιωδη ουσιαν, να δοκιμασω εξ ιδιας αντιληψεως την οσμην και πεισθω επι τελους, οτι προκειται ενταυθα περι πετρελαιου, του οποιου η πηγη βεβαιως κειται εν τω σωματι του υφαλου τουτου πετρου.

Οτε δε τω 1877 εκτιζετο εισετι η Εκκλησια της Σαμοθρακης, (2) παρουσιασθεις αυτοκλητως, κατα μηνα Μαϊον του αυτου ετους, τοις επιτροποις της Εκκλησιας ο σπογγαλιευς καπεταν-Νικολαος εκ Συμης, προτεινεν αυτοις, ινα τω δωσωσιν εργατας και πλοιον φορτηγον, οπως εξαγαγη δια την Εκκλησιαν εκ του πυθμενος της υφαλου Ζγοραφα τους μαρμαρινους κιονας, οιτινες ευρισκονται εκει. Κεντηθεις δ' εκ της προτασεως ταυτης, εζητησα λεπτομερεστερας πληροφοριας περι του πραγματος και εμαθον, οτι ο βραχος της υφαλου Ζγοραφα ειναι μεγας και ονομαστος δια τε το ποσον και το ποιον των σπογγων, οιτινες φυονται επ' αυτου, οτι η επ αυτου σπογγαλεια ειναι λιαν επικινδυνος δια την συχνην φοιτησιν εκει υπερμεγεθων και παντος ειδους ιχθυων και, οτι επ' αυτου ευρισκονται πολλα ιχνη κτιριων, εφ' ων διακρινονται αι θυραι, τα παραθυρα, κιονες, κιονοκρανα, μαρμαρα και εν γενει πολλα λειψανα, μαρτυρουντα την παλαι

1. Hannover, 1860.

2. Mittheilungen des K. Deutschen arch. Instituts, Athen 1893, Τομ. XVIII, σελ. 348, εν τη υποσημειωσει.

ποτε κατοικησιν του μερους εκεινου. Ακριβώς δε, η τελευταία αυτή ειδησις διηγειρεν εν εμοι τον ποθον της μελετης του θεματος τουτου. (1) Βεβαιως, η παρουσια τοιαυτης υλης εν τω πυθμενι της θαλασσης, συνεπαγεται το συμπερασμα, οτι παλαι ποτε το μερος εκεινο εκειτο υπερνω της επιφανειας της θαλασσης και οτι, συνεπεια γεωλογικων μεταβολων εξ ηφαιστειωδους, η, αλλης τινος αιτιας, κατεποντισθη. Τουτο δε βεβαιουσιν αποχρωντως τα τε διαφορα φυσικα φαινόμενα και αι μαρτυρια των αρχαιων συγγραψεων.

Η παρουσια πετρελαιου επι της υφαλου Ζγοραφα, τα θερμα μεταλλικα υδατα των Θερμων επι της νησου Σαμοθρακης(2) και ο ακαταπαυστος υποχθονιος βρομος μετα δονησεων κατα το μαλλον και ηττον σφοδρων του εδαφους αυτης μαρτυρουσι την παρουσιαν μεταλλων εν τοις στερνοις του ουκ ευαγκαλου τουτου ογκου και την ακαταπαυστον ηφαιστειωδη εργασιαν εν αυτω. Τα ωραια και περικαλλη οικοδομηματα των Καθειρων, το Αρσινοειον, το Πτολεμειον, η Στοα, ως εκ των τελευταίων αρχαιολογικων ερευνων κατεδειχθη, κατερρευσαν υπο σεισμων (3), η δε διευθυνσις των καταπεσον-

1 Ετερα μελετη μου εξ ισου ενδιαφερουσα την Θρακην και την Σαμοθρακην ειναι «Τα επι της νοτιου Θρακιης παραλιας Σ α μ ο θ ρ η ἴ κ ι α τ ε ι χ ε α», αναγνωσθαισα εν τη τακτικη συνεδριασει του εν Κων/πολει Ελλ. Φιλολογ. Συλλογου τη 29 Απριλιου 1896. και δημοσιευθεισα εν τω «Εβρω» Αδριανουπολεως τη 12 Ιουν. 1896. Ετος Ε'. αριθ. 66 και 67.

2. «Τα θερμα λουτρα της νησου Σ α μ ο θ ρ α κ η ς» υπο Ν. Β. Φαρδου, εν τω «Εβρω» Αδριανουπολεως, 3 Ιουλιου 1896. Ετος Ε'. αριθ. 72.

3. Archives des missions scientifiques etc. 2me serie, Tom. IV, 2me livraison. Paris, 1867, pag. 254. —Neue archeol. Un-

των κιονων μαρτυρει, οτι η διευθυνσις των σεισμων εκεινων ητο απ' ανατολων και βορρα προς δυσμας και νοτον. Η γη, οι λιθοι, και η καθολου αποψις του εδαφους της νησου Σαμοθρακης μαρτυρουσιν, οτι προ αμνημονευτων χρονων υπεστη μεγαλας γεωλογικας μεταβολας και εδαφικας αναστατωσεις, ο δε διασημος γεωγραφος του αιωνος κ. E. Kiepert, ανεκαλυψεν επι της υψηλοτατης κορυφης της Σαμοθρακης, μεταξυ των ορειων Φεγγαρι, Αγιος Ηλιας και Αγια Σοφια, τον κρατηρα μεγαλου ηφαιστειου προ εκατονταδων αιωνων αποσβεσθεντος (1).

Ο σεισμος της 28^η 9 Φεβρουαριου 1893 (2), ειναι εξ εκεινων, οτινες κατα περιόδους επαναλαμβανομενοι αφηκαν ιχνη της διαβασεως αυτων. Η εμφανισις των θερμων μεταλλικων υδατων και η καταπτωσης των αρχαιων ναων της Παλαιπολεως, βεβαιως εις τοιουτου ειδους σεισμικας δονησεις οφειλονται. Το, κατα τον τελευταιον τουτον σεισμον, απο των Θερμων μεχρι του Κηπου μεγα ρηγμα εις τους προποδας του ορους, η καθιζισις του εδαφους κατ' εκτασιν της παραλιας εν τω ιδιω τουτω μερει, και το μεγα κυμα, οπερ κατεκλυσε την ιδιαν ταυτην παραλιαν προς στιγμην και παλιν εις τα ιδια επανηλθεν, ειναι τρανα μαρτυρια περι του κεντρου της καταστροφης του τελευταιου τουτου σεισμου. Μαλιστα δε,

---

tersuhungen auf Samothreke, von A. Conze, A. Hauser, O Bendorf, Wien, 1880. Band. II, S. 116.

1. Την ειδησιν ταυτην κατα πρωτον εσχον παρα του D. Abrad von Degen εκ Βουδαπεστις, επισκεφθεντος την Σαμοθρακην τω 1889, χαριν ζωολογικων, βοτανικων και ορυκτολογικων ερευνων.

2. «Οι σεισμοι της Σαμοθρακης» του 1893, υπο N.B. Φαρδου, εν τω «Νεολογω» Κων/πολεως, ετος ΚΖ'. αριθ. 7049, 7051, 7071, 7173, ετος ΚΗ'., αριθ. 7199, 7359.

η παραλία του Αγκιστρού, ητοι ακριβώς το μέρος εκείνο, οπερ ανταποκρίνεται εις τα Ζγοραφα, υπεστη την μεγαλει-
 τεραν ζημιαν. Το σεισμικον κύμα, εχον υψος πεντε περιπου
 μετρων, κατεκλυσεν ολην την εκει πλησιον επιπεδον γην και
 παρεσυρε παντα τα επ' αυτης, αι δε οικοδομαι του εκει
 Ιθρητικου Μετοχίου εγειναν εν ακκαρει σωρος λιθων αμορφος.
 Ταυτα λοιπον παντα εχων υπ' οψιν, δεν εδιστασα, ηδη
 απο της εποχης εκεινης, να θεωρησω το μέρος εκεινο ως κεν-
 τρον των τελευταιων τουτων σεισμων, μετ' επιφυλαξεως
 δε και παντων των προγενεστερων.

Κατα τον Διοδωρον τον Σικελιωτην και Σαμοθρακες ιστο-
 ρουσι προ των παρα τοις ἄλλοις γενομένων κατακλυσμών
 ἕτερον ἐκεῖ μέγαν γενέσθαι, τὸ μὲν πρῶτον τοῦ περὶ τὰς Κυα-
 νέας στόματος ῥαγέντος, μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Ἑλλησπόντου·
 τὸ γὰρ ἐν τῷ Πόντῳ πέλαγος λίμνης ἔχον τάξιν μέχρι τοσοῦ-
 του πεπληρῶσθαι· διὰ τῶν εἰσρεόντων ποταμῶν, μέχρις ὅτου
 διὰ τὸ πλῆθος παρεκχυθὲν τὸ ρεῦμα λάθρως ἐξέπεσεν εἰς τὸν
 Ἑλλησπόντον καὶ πολλὴν μὲν τῆς Ἀσίας τῆς παρα θά-
 λασσαν, ἐπέκλυσεν οὐκ ὀλίγην δὲ καὶ τῆς ἐπιπέδου γῆς ἐν τῇ
 Σαμοθράκῃ θάλατταν ἐποίησε· καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς μεταγε-
 νεστέροις καιροῖς ἐνίοις τῶν ἀλιέων ἀνεσπακέναι τοῖς δικτύοις
 λίθινα κιονόκρανα, ὡς καὶ πόλεων κατακεκλυσμένων (1).»

Την εἰδησιν ταυτην προφανως αναφερει ὁ Διοδωρος ουχι
 ως ιστορικον γεγονος τοις πασι γνωστον και προαποδεδειγ-
 μενον, αλλ' ως παραδοσιν διασωθεισαν παρα τοις Σαμο-
 θραξι και κατα συνεπειαν χρηζουσαν ελεγχου. Παρατηρουμεν
 οθεν δικαιως, οτι υδατα τα οποια θα ηρχοντο απο του Ποντου
 και θα ειχον τωσην δυναμιν, ωστε ν' ανοιξουν το περι τας

1. Βιβλ. Ε'. § 47.

Κυανεις στομα και το του Ελλησποντου, δεν θα κατεκλυζον μονην την Σαμοθρακην και πολλήν τῆς Ἀσίας,» ως αναφερει η παραδosis, αλλά και πασας τας παρακειμενας νησους, και ολην την παραλιαν της Θρακης και Μακεδονιας, το δε πραγμα θα εγινετο αισθητον καθ' απασαν την Μεσογειον και ουτω δεν θα ητο αγνωστον πασι τοις ιστοριογραφοις. Τουτου δ' ενεκεν και ημεις, λαμβανοντες ως θετικην πληροφοριαν τον καταποντισμον μερους της εν Σαμοθρακη επιπεδου γης, παραδεχομεθα ως αιτιαν αυτου, ουχι πλεον τον κατακλυσμον, ον αναφερουσιν οι συγχρονοι του Διοδωρου συμπατριωται μου, αλλά καθιζισιν τινα του εδαφους, ομοιαν εκεινης, ητις και ενταυθα και εις αλλα μερη της Μεσογειου, κατα τους τελευταίους τούτους χρονους, συνεβη συνεπεια σεισμων εξ ηφαιστειωδους, η, αλλης τινος εργασιαις ενεργουμενης εις τα εγκατα της νησου ταυτης.

Ο Πλινιος εν τη Φυσικη Ιστορια του λογον ποιουμενος περι Σαμοθρακης, της οποιας την γεωγραφικην θεσιν και τας σχεσεις αυτης προς τας παρακειμενας νησους και χωρας οριζει μετα μεγαλης λεπτομερειας, επισυναπτει, οτι μεταξυ Χερσονησου και Σαμοθρακης εκειντο παλαι ποτε η Αλοννησος, η Γηθωνη, η Λαμπωνια και η Αλωπεκοννησος, αιτινες ηδη επι της εποχης αυτου ησαν αγνωστοι (1). Η πληροφορια αυτη του Πλινιου ειναι σαφης και ευκρινης. Προκειται περι 4 νησων κειμενων μεταξυ Θρακικης Χερσονησου και Σαμοθρακης, αιτινες προ αιωνων κατεποντισθησαν και των οποιων η μνημη διετηρειτο εισετι επι των χρονων αυτου.

Συνδυναζοντες σθεν ολας τας πληροφοριας, οσας εν τοις εμπροσθεν διελαβομεν, ητοι : α') μεν οτι η Σαμοθρακη ανε-

1) Natur. Histor. Lib. IV, Cap. 12, § 23.

καθεν υπηρξε χωρα ηφαιστειωδης και οτι επι και νυν συχνα-
 κες παρασσεται υπο σεισμων, των οποιων το κεντρον ευρι-
 σκεται εις το βορειοανατολικόν μερος της νησου παρα τη
 υφαλω Ζγοραφα, β') δε οτι επι της υφαλου Ζγοραφα επι
 και νυν απαντωνται ερειπια οικοδομων, κιονες, κιονοκρανα
 και μαρμαρα, γ') οτι, κατα την ειδησιν του Διοδωρου,
 εγνωριζον οι συγχρονοι αυτω Σαμοθρακες, οτι μερος της
 επιπεδου γης της νησου των, οπερ αλλοτε ητο κατωκημε-
 νον ευρισκετο ηδη υπο τα υδατα της θαλασσης, και δ') οτι,
 κατα την πληροφοριαν του Πλινιου, διεσωσε τως η μνημη
 των ανθρωπων την υπαρξιν τεσσαρων νησων, κειμενων εν
 τω Θρακιω πελαγει μεταξυ Χερσονησου και Σαμοθρακης,
 δυναμεθα να εικασωμεν μετα πασης θετικοτητος, οτι παλαι
 ποτε η Σαμοθρακη συνειχετο μετα της απεναντι Θρακης,
 οτι εν τινι καθιζισει του εδαφους, ητις ειναι η του κατα-
 κλυσμου, ον αναφερει ο Διοδωρος, απεχωρισθη η Σαμοθρακη
 και εσχηματισθησαν εν τω μεσω αι τεσσαρες νησοι, ας ανα-
 φerei ο Πλινιος, και οτι εν τινι αλλη καθιζισει του εδαφους
 εξηφανισθησαν ολοτελως αι προμνησθεισαι νησοι, των οποιων
 τελευταιον ιχνος εναπεμεινεν η κορυφη της υφαλου Ζγοραφα.

Εις υποστηριξιν δε της εικασιας ταυτης ερχεται και η
 περι την Σαμοθρακην υδρογραφια, εξ ης πληροφορουμεθα,
 οτι ενω μεταξυ Ιμβρου και Σαμοθρακης τα υδατα ειναι
 λιαν βαθεα, τουναντιον μεταξυ Αινου και Σαμοθρακης το
 βαθος αυτων ειναι ὄλως ασημαντον, διο και ανεκαθεν επε-
 κρατησεν η ιδεα, οτι ημεραν τινα θα ενωθη η Σαμοθρακη
 μετα της Αινου, δια της συσωρευσεως παντοειδους υλης, ην
 ο Εβρος διαρκως κατασυρει εις την θαλασσαν.